

ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมู

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงสภาพทั่วไปโดยรวมของพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูทั้งใน ด้านประวัติศาสตร์และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน และสภาพพื้นที่ปัจจุบันของพื้นที่ชุมชน ตลอดจนการศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ตั้ง การคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่ โดยรอบ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสอบถามจากผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

4.1 ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูกับเมืองแม่ฮ่องสอน

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู กล่าวได้ว่า ในอดีตกว่า 170 ปี ในปีพ.ศ.2374 (ร.ศ.50 จุลศักราช 1193) ซึ่งตรงกับแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ ได้มีพื้นที่ป่าแห่งหนึ่งเป็นเขตปกครองที่ขึ้นกับนครเชียงใหม่ทางฝ่ายทิศตะวันตก ซึ่งอยู่ห่างไกลนครเชียงใหม่ราว 15 วัน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้ที่มีคุณค่าหลายชนิด ทั้งไม้สัก ไม้สน ไม้เต็ง ไม้รังและไม้ประดู่ ได้มีกลุ่มชนที่เรียกว่า “ชาวไทยใหญ่” ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในดินแดนทางตอนเหนือของประเทศพม่าในเขตรัฐฉาน ได้อพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย ขณะนั้น พระเจ้าโศทรประเทศราชาธิบดีนคร เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ อยากทราบความเป็นไปของปายแดนอันเป็นดินแดนของนครเชียงใหม่ ด้านทิศตะวันตกที่ติดกับเขตประเทศพม่า จึงได้มีรับสั่งให้เจ้าแก้วเมืองมา เป็นแม่ทัพนายกองหัวหน้าผู้ควบคุมขึ้นไปตรวจเขตแดน เมื่อได้ฤกษ์วันดีจึงได้เดินทางจากนครเชียงใหม่ เมื่อถึงบริเวณพื้นที่ป่าแห่งหนึ่งอยู่ติดกับริมแม่น้ำปายจึงหยุดพัก และได้พิจารณาพื้นที่แห่งนี้ พบว่ายังมีโป่งเป็นแห่งๆ ซึ่งมีหมู่ปาล์มมาหากินดินโป่งเป็นจำนวนมาก เหมาะแก่การที่จะตั้งบ้านเรือนและบุกเบิกไถ่ นาร่วมกับพวกเงี้ยวที่มาอาศัยตั้งกระท่อมทำไร่อยู่ตามเชิงเขาหลายแห่ง เจ้าแก้วเมืองมาจึงได้พิจารณาที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น และได้เรียกชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบมาประชุมปรึกษาหารือ และแนะนำว่าที่ตรงนี้ควรตั้งขึ้นเป็นชุมชน โดยสร้างขึ้นให้มีที่นาเป็นพื้นที่สำหรับใช้ทำมาหากินเลี้ยงชีพสืบทอดให้กับลูกหลานในอนาคต ชาวไทยใหญ่ที่ได้รับคำแนะนำต่างมีความเห็นชอบตามความคิดของเจ้าแก้วเมืองมา จึงได้ย้ายเข้ามาสร้างตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นชุมชน

จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมาจึงได้เลือกหัวหน้าจากชาวไทยใหญ่คนหนึ่ง เป็นผู้ที่มีฐานะดีกว่าผู้อื่นในหมู่บ้านชื่อ พระกาหม่อง มาเป็นกำนัน "แหง" ปกครองดูแลผู้คนในหมู่บ้าน และให้พระกาหม่องไปชักชวนให้คนอื่น ๆ ซึ่งอยู่ตามริมเขาและริมห้วยแถบนั้น ให้เข้ามาอยู่ในชุมชนที่ตั้งขึ้นมาใหม่ให้มากขึ้น พระกาหม่องจึงได้ไปชักชวนญาติพี่น้องซึ่งอาศัยอยู่ตามเขตแดนทางพม่าให้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอีกหลายหลังจนชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น และได้ขนานนามชุมชนนั้นว่า บ้านโป่งหมู (ภายหลังนานเข้าก็เรียกกลายเป็นบ้านปางหมู ซึ่งความหมายของคำว่า ปาง หมายถึงที่พัก) จึงได้กลายเป็นบ้านปางหมู จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมาได้ออกเดินทางจากบ้านโป่งหมูไปทางทิศใต้จนถึงบริเวณลำห้วยแห่งหนึ่ง ได้หยุดพักเพื่อออกตรวจพื้นที่บริเวณนั้นและได้จับช้างป่ามาหลายเชือก จึงได้ตั้งคอกฝึกช้างอยู่ริมห้วย เจ้าแก้วเมืองมาได้สำรวจเห็นบริเวณพื้นที่แห่งนี้มีเขาล้อมรอบ ที่ว่างระหว่างเขาเป็นพื้นที่ราบ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และมีลำห้วยไหลจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือผ่านพื้นที่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ลงแม่น้ำปาย ส่วนทางทิศตะวันตกของป่ามีแม่น้ำปายไหลผ่านขนานพื้นที่ป่าไปยังทิศตะวันตกออกสู่ลำน้ำสาละวิน เป็นชัยภูมิที่ดีเหมาะที่จะตั้งเป็นชุมชนเช่นเดียวกับบ้านปางหมู จึงได้เรียกผู้คนที่ตั้งกระท่อมอาศัยอยู่ตามเชิงเขาแถบนั้นมาประชุม จึงได้สร้างหมู่บ้านขึ้น และตั้งแสมโก ซึ่งเป็นบุตรชายของพระกาหม่องบ้านโป่งหมู มาเป็นผู้ปกครองดูแล และผู้คนในแถบนั้นได้ย้ายมาอยู่ร่วมกันจึงได้ขนานนามบ้านนี้ว่า บ้านแม่ฮ่องสอน(เป็นภาษาไทยใหญ่จากคำว่า แม่ฮ่องสอน) โดยอาศัยที่เจ้าแก้วเมืองมาได้จับช้างป่าตั้งคอกสอนช้างบริเวณริมห้วย และให้บ้านแม่ฮ่องสอนขึ้นอยู่กับพระกาหม่องบ้านโป่งหมู (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549 : 72)

รูปที่ 4.1 ชุมชนบ้านปางหมูในปัจจุบัน

(มุมมองด้านบนพระธาตุปางหมู , 3 มกราคม พ.ศ.2553)

4.2 สภาพทั่วไปของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู (รูปที่ 4.1) ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ภายใต้การบริหารปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ชุมชนทั้งหมด 2,500 ไร่ พื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษาคือที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำปายทอดยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ มีเนื้อที่ชุมชนพักอาศัย 300 ไร่ การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนสามารถทำได้ 2 เส้นทางคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่ เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร และถนนสายเลี้ยวเมืองหมายเลข 108 เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่ตัดผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชน (แผนที่ 4.1)

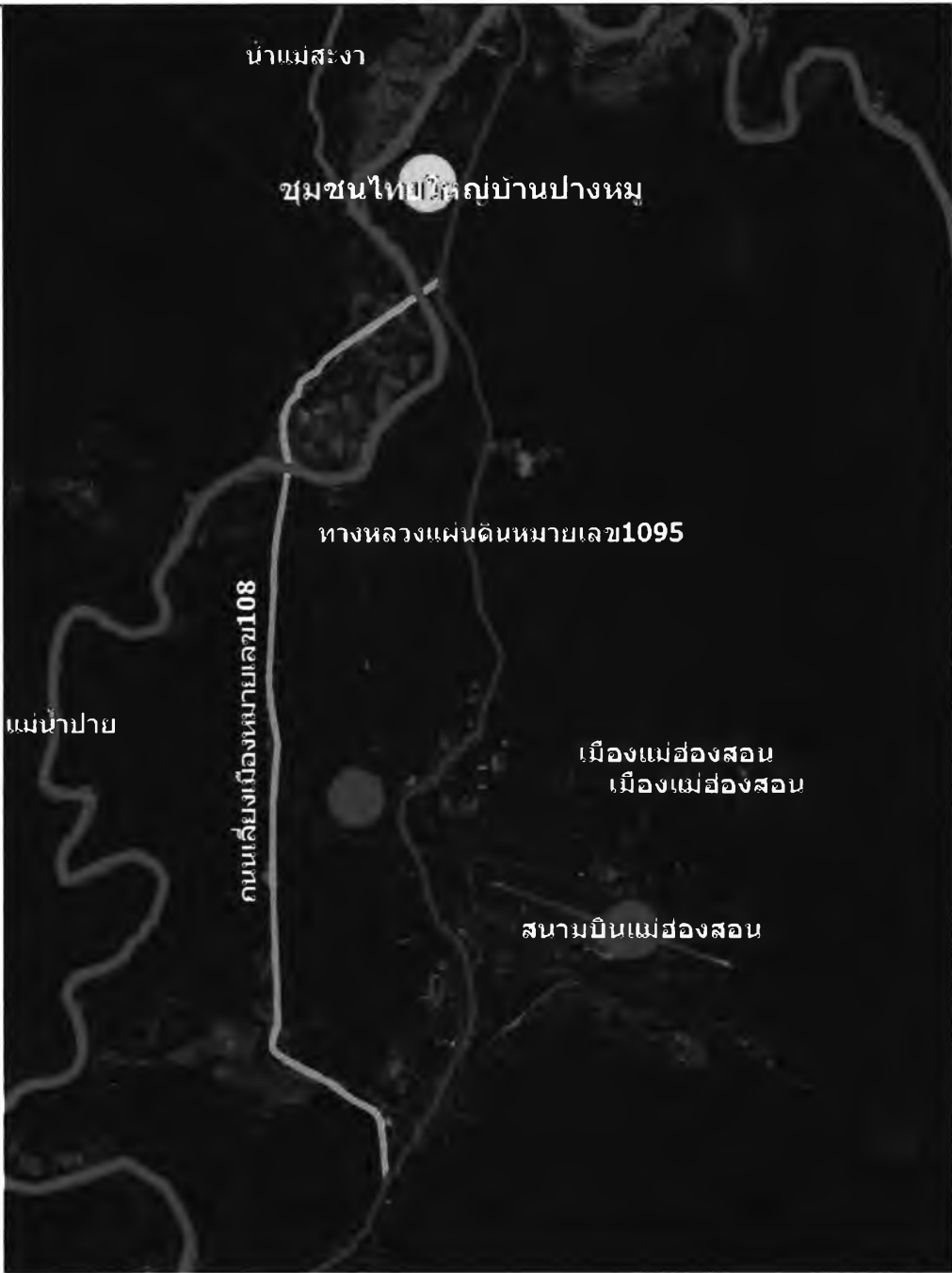
ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู มีอาณาเขตหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดกับบ้านทุ่งไม้สัก
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดกับบ้านทุ่งกองมู
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดกับที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดกับบ้านในสอย

4.2.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

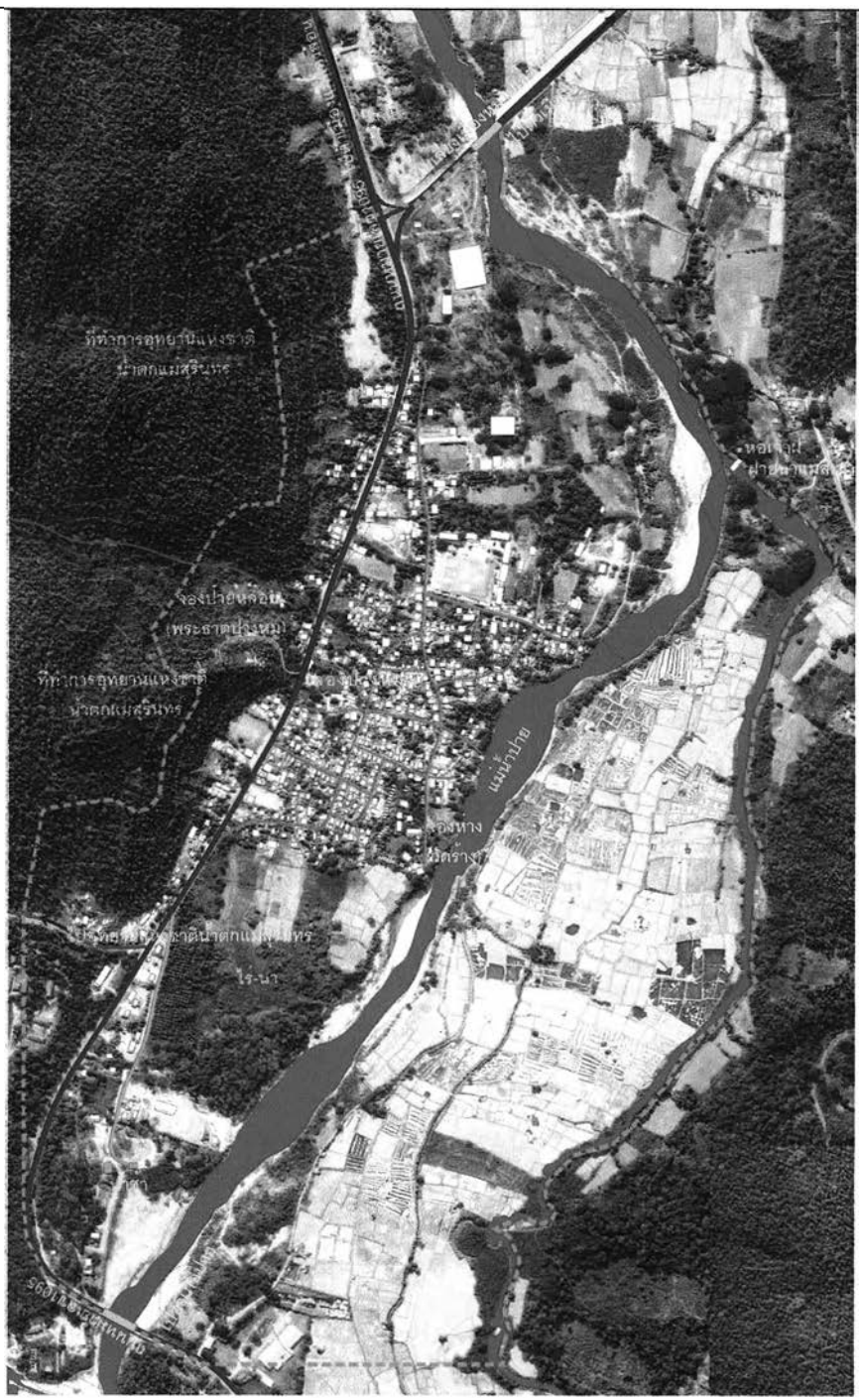
1) **ลักษณะภูมิประเทศ** ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 139 เมตร ลักษณะพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่บนที่ราบทอดยาวจากทางทิศเหนือไปยังทิศใต้ ด้านเหนือมีแม่น้ำปายไหลผ่านอ้อมชุมชนไปทางทิศตะวันตก ทางด้านทิศตะวันออกบนภูเขาไม้เจดีย์และวิหารอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะของชาวบ้าน ลักษณะบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทอดยาวไปทางทิศเหนือได้ที่ดินทำกินได้แก่ ที่นาอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน และมีพื้นที่นาอีกส่วนหนึ่งอยู่ลึกเข้าไปในหุบเขาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือริมฝั่งแม่น้ำปาย ซึ่งบริเวณพื้นที่ชุมชนได้มีลำน้ำสายสำคัญ 2 สายไหลผ่านบริเวณชุมชน คือ ลำน้ำปาย เป็นลำน้ำสายหลักขนาดใหญ่ที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนเป็นระยะทาง 3.5 กิโลเมตร และลำน้ำแม่สะงา เป็นลำน้ำสายรองที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนเป็นระยะทาง 3.3 กิโลเมตร ซึ่งไหลมาบรรจบกับแม่น้ำปายที่บริเวณพื้นที่ชุมชน (แผนที่ 4.2) ลำน้ำสองสายนี้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี นับเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับการทำการเกษตรกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่ยังคงดำเนินวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู , 2552)

แผนที่ 4.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของชุมชน

	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1095 ถนนเลียบเมืองหมายเลข108 แม่น้ำปาย น้ำแม่สะงา ที่ตั้งพื้นที่ใกล้เคียง พื้นที่ตั้งชุมชน 	
	ทิศ 	มาตราส่วน :

แผนที่ 4.2 แสดงลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

	สัญลักษณ์ : - ขอบเขตพื้นที่ศึกษา - ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และถนนสายเมืองหมายเลข 108 - ถนนทางรถไฟชั้นหนึ่ง - แม่น้ำป่าสักและน้ำแม่ตะกา - หนองน้ำ		- สะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก - ฝายน้ำแม่ตะกา - จอมป่าหน่อ (พระธาตุป่าหน่อ) - จอมป่าหญ่ (วัดป่าหญ่) - จอมตก (วัดรางทรายชุมชน)		- หนองน้ำ-เสาดำเจ้านัน - หนองน้ำฝาย	
	ทิศ 	มาตราส่วน : 	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน			

2) **ลักษณะภูมิอากาศ** จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้นโดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด ในฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวจัด และฝนจะตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี ทั้งนี้ มีสาเหตุเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาสูงมีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะ ทำให้มีอุณหภูมิสูงในตอนกลางวัน ส่วนในตอนกลางคืนจะได้รับอิทธิพลจากลมภูเขา ทำให้อากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว เมื่อความร้อนที่สะสมอยู่ในตอนกลางวันลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุมโดยทั่วไปในตอนกลางคืน สภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดูกาล

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่างกลางเดือนกุมภาพันธ์- กลางเดือนพฤษภาคม จะมีอากาศร้อนอบอ้าว

- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฝนตกชุก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม

- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม - กลางเดือนกุมภาพันธ์ จะได้รับอิทธิพลความกดอากาศสูงจากประเทศจีน ทำให้มีอากาศที่หนาวมาก

(องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู , 2552:7)

4.3 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและประชากร

4.3.1 ลักษณะทางสังคม

พื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนไทยใหญ่ที่สืบเชื้อสาย ชนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตมาจากคนไทยใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษที่อพยพมาจากรัฐฉาน เข้ามาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยแรกก่อนการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจึงมีการดำเนินชีวิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ ผู้คนในพื้นที่ชุมชนมีความสนิทสนมกันหรือเรียกได้ว่ารู้จักสนิทสนมกันทั้งหมดชุมชน โดยลักษณะทางสังคมของผู้คนไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนจะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ (รูปที่ 4.2) ที่มีพ่อ แม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่จะอยู่ในบ้านเดียวกัน (ผล สุธาเวชย์ , สัมภาษณ์ , 7 พฤศจิกายน 2552) ซึ่งฝ่ายชายจะมาอยู่บ้านของฝ่ายหญิงเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ก็จะได้รับแบ่งปันที่ดินจากครอบครัวของพ่อแม่ แล้วแยกไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวตนเอง แต่ก็จะอยู่ในเขตบริเวณใกล้เคียงกับบ้านเดิม หรือบริเวณบ้านเดิมนั้น ครอบครัวที่มีความรู้ด้านต่างๆ เช่น ทางด้านงานช่าง “งานสล่า” ก็จะมีสืบทอดให้กับลูกหลาน และจะมีการสืบทอดความรู้ ทักษะต่างๆ มาจากครอบครัว

(โพธา มีศรี , สัมภาษณ์ , 27 พฤศจิกายน 2552) โดยแต่ละครอบครัวจะสอนให้คนเป็นคนดีและประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม คนไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมูจะยึดมั่นในหลักธรรมพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะตั้งในปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้บรรลุถึงนิพพานในที่สุด (รัตนา สุธรรม , สัมภาษณ์ , 27 พฤศจิกายน 2552) ดังนั้นในวันพระผู้คนในชุมชนจะหยุดกิจกรรมในการทำมาหากินแล้วไปวัดตั้งแต่เช้าตรู่ นอกจากนี้ ชาวไทยใหญ่บ้านปางหมวยังมีการนับเครื่องญาติโดยทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ชาวไทยใหญ่จะมีการบวชสามเณร “สร้างล่อง” แต่ถ้าหากไม่มีบุตรชายก็จะไปขอเป็นเจ้าภาพบวชกับลูกชายคนอื่น เรียกว่า “พ่อข้ามแม่ข้าม” สำหรับเด็กผู้ชายที่บวชจะเรียกว่า “ลูกข้าม” เมื่อสึกออกมา ก็จะเรียกเป็นพ่อแม่และลูกกัน (ทองอ่อน ภักดีกำสาม , สัมภาษณ์ , 27 พฤศจิกายน 2552)

รูปที่ 4.2 วิธีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนยังคงสืบทอดและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมในรอบสิบสองเดือน หรือประเพณีหย่าสี่สิบสอง ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและพระพุทธศาสนาอย่างมาก(รูปที่ 4.3) ในทุกวันพระผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะหยุดงานแล้วไปวัด งดทำกิจกรรมทุกอย่างเพราะเชื่อว่าจะเป็นการรบกวนเทวดาเบ็องบน (ศรีพรรณ เกยุรา , สัมภาษณ์ , 26 พฤศจิกายน 2552)

รูปที่ 4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนกับพระพุทธศาสนา

4.3.2 ลักษณะประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ เป็นชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของชุมชนบ้านปางหมู จากข้อมูลล่าสุดในเดือน เมษายน ปี พ.ศ.2552 มีประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 1,167 คน เป็นชาย 608 คน เป็นหญิง 559 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,167 รวม จำนวนครัวเรือน 519 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู , 2552:7)

4.3.3 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ

นอกจากชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูเป็นสังคมเกษตรกรรม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ที่ได้รับการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทความสัมพันธ์ที่ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมีมิต่อชุมชนใกล้เคียงและพื้นที่โดยรอบยังคงมีให้เห็นในทุกยุคทุกสมัย โดยเหตุผลหลักที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบปี เนื่องจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้เอาไว้ จะเห็นได้จากทุกครั้งที่ในชุมชนมีงานบุญก็จะบอกกล่าวผู้คนในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงให้มาร่วมงาน โดยจัดส่งรถของผู้คนในชุมชนไปรับผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงมาร่วมงาน (คุณยายเสงี่ยม แฉ่งแรงดี , สัมภาษณ์ , 7 ธันวาคม 2552) ซึ่งชุมชนบ้านปางหมูเป็นชุมชนที่ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมอยู่ จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่ชุมชนโดยรอบ(รูปที่ 4.4) หรือแม้กระทั่งชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านเมืองปอน และบ้านต่อแพก็จะมีการเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำปีละ 2 ครั้งในช่วงเทศกาลสงกรานต์และวันออกพรรษา ซึ่งเรียกว่า"กันตอ" คือการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ พระสงฆ์ ผู้คนไทยใหญ่บ้านเมืองปอน และบ้านต่อแพจะเดินทางมาขอขมา"กันตอ"พระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่บ้านปางหมู จากนั้นผู้คนที่เป็นลูกหลานของบ้านปางหมูก็นจะเดินทางไปขอขมา"กันตอ" พระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่บ้านเมือง

ปอนกับต่อแพ รวมไปถึงประเพณีดับไฟเทียน"ดับไฟเตน"ที่ทุกหมู่บ้านจัดขึ้นมาทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนต้องเข้าร่วม โดยสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในแต่ละกลุ่มบ้าน "ป็อก"

นอกจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ในพื้นที่ชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว การที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้เกิดกิจกรรมทางการเกษตรในการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักๆ ของพื้นที่ ผลผลิตทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนจึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบในหลายๆ ระดับ ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายข้าวไปยังนอกพื้นที่ทั้งใกล้และไกล การที่ผู้คนในชุมชนอื่นเข้ามาซื้อถั่วเน่าแผ่น น้ำมันงา ถั่วแปบสอแปจ่อในพื้นที่ชุมชน หรือแม้กระทั่งการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกัน (ลุงประวิตร เดิกทอน ,สัมภาษณ์ , 3 ธันวาคม 2552)

รูปที่ 4.4 ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชน

จากการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นในช่วงหลังๆ ส่งผลให้การติดต่อสื่อสารกับพื้นที่โดยรอบชุมชนเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์กับพื้นที่ภายนอกชุมชนจึงเป็นรูปแบบของการเดินทางเข้าไปศึกษาของเด็กและเยาวชนในต่างจังหวัด และทำงานนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมทางด้านประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนั้นยังคงอยู่ในพื้นที่ชุมชน(รูปที่ 4.5) รวมไปถึงกิจกรรมทางการเกษตรในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ายังคงมีให้เห็นภายในพื้นที่ชุมชน

รูปที่ 4.5 ชนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

4.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ชุมชน

ผู้คนในพื้นที่ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อการยังชีพ ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่มีแม่น้ำไหลผ่านและมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ตลอดจนสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำไร่หมุนเวียนตลอดทั้งปี อีกทั้งยังมีอาชีพเสริมในการแปรรูปสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชน (OTOP) ซึ่งการผลิตถั่วเน่าแผ่น โดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีให้เห็นในทุกครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีการผลิตน้ำมันงาด้วยแรงโค กระบือ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ภายในพื้นที่ชุมชนยังสามารถจำแนกประเภทการประกอบอาชีพได้ดังนี้

- การทำนา	160 ครัวเรือน
- การทำสวน	160 ครัวเรือน
- อุตสาหกรรมในครัวเรือน	145 ครัวเรือน
- รับจ้างทั่วไป	36 ครัวเรือน
- ค้าขายและธุรกิจส่วนตัว	7 ครัวเรือน

จากข้อมูลในการประกอบอาชีพในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักของผู้คนในชุมชน เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีผลผลิตข้าวที่ผลิตได้เฉลี่ยไร่ละ 35,000 ถึง 6,060 ถึง กระเทียม 51,050 กิโลกรัม งา 1,050 ถึง 600 ถึง และถั่วลิสง 126 ถึง ซึ่งพืชหมุนเวียนเหล่านี้นับเป็นผลผลิตหลักให้กับพื้นที่ชุมชน จากการทำเกษตรกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนแต่ละปีส่งผลให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 50,000 – 70,000 บาทต่อปี (องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู , 2552 : 9-10)

นอกจากการทำเกษตรกรรมจะเป็นรายได้หลักให้กับพื้นที่ชุมชนแล้ว แปรรูปสินค้าจากการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือนก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนนิยมทำรองลงมา ซึ่งอุตสาหกรรมในครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้า ได้แก่ กลุ่มถั่วเน่าแผ่น กลุ่มน้ำมันงา กลุ่มแปรรูปถั่วแปหล่อ แป้งอ่อน กลุ่มไม้แกะสลัก ซึ่งส่วนใหญ่จะนำผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรกรรมในครัวเรือนมาทำการแปรรูป ซึ่งการผลิตถั่วเน่าแผ่นของผู้คนในชุมชนบ้านปางหมูถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของผู้คนในจังหวัดเป็นอย่างมาก เพราะถั่วเน่าแผ่นบ้านปางหมูจะเป็นการผลิตแบบโบราณและมีรสชาติแบบดั้งเดิม จึงทำให้มีการผลิตแทบทุกครัวเรือนเป็นอาชีพเสริมจากการทำไร่ทำนา(รูปที่ 4.6)

รูปที่ 4.6 แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

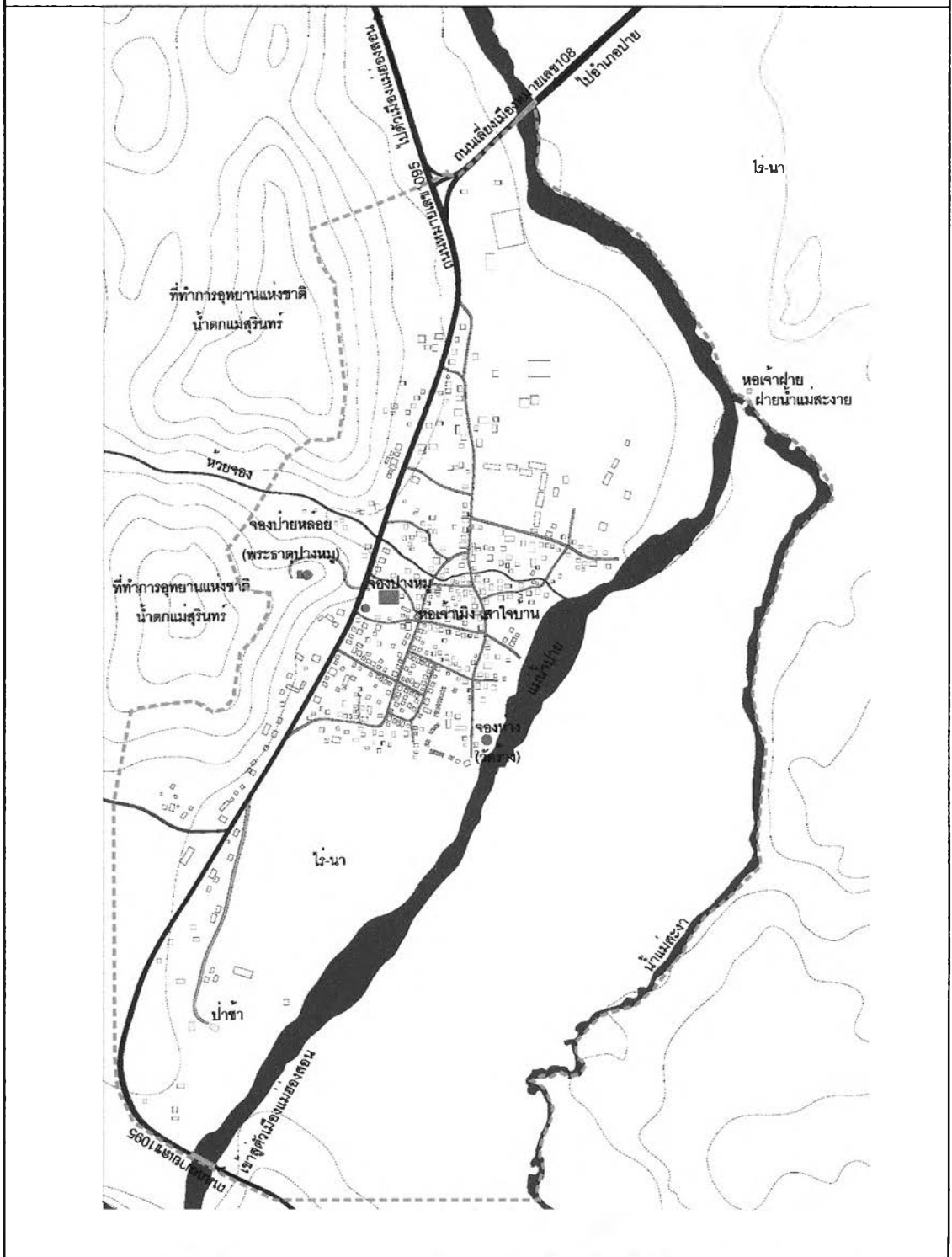
4.5 ลักษณะทางกายภาพ

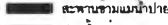
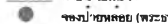

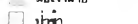

4.5.1 ระบบบริการขั้นพื้นฐาน

1) ระบบสาธารณูปโภค

- เส้นทางคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง จึงมีทางหลวงสายแผ่นดินหมายเลข 1905 แม่ฮ่องสอน-ปาย ตัดผ่านพื้นที่ชุมชน เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร ทำให้พื้นที่ชุมชนอยู่ติดริมถนน และมีถนนภายในหมู่บ้านเชื่อมต่อกับถนนสายหลักเข้าสู่ภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีถนนสายเลี้ยวเมือง ตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่เกษตรกรรมในช่วงฤดูฝน ด้วยเหตุนี้ การที่พื้นที่ชุมชนอยู่ติดกับถนนหลักถึง 2 สายจึงทำให้การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ชุมชนสามารถทำได้สะดวก(แผนที่ 4.3)

แผนที่ 4.3 แสดงการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน

	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> รอยเส้นเขตรักษา ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และถนนสายเมืองหมายเลข 108 ถนนภายในพื้นที่ชุมชน แนวน้ำป่าห้วยแม่สุรินทร์ ห้วยจาง สะพานข้ามแม่น้ำป่าห้วย ฝ่ายน้ำแม่สะงา จุดน้ำตกห้วย (พระธาตุป่าห้วย) จุดน้ำตกห้วย (วัดป่าห้วย) จุดตก (วัดวังทรายชุมชน) โฮมแค้มป์-เตาใจบาน โฮมสเตย์ ป่าช้า 	
	ทิศ : 	มาตราส่วน :

- การประปา ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนได้รับการบริการประปาจากการประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน ควบคู่กับการใช้น้ำจากบ่อบาดาลที่ขุดกันเองมาตั้งแต่สมัยโบราณจะมีให้เห็นในทุกครัวเรือน(รูปที่ 4.7) ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากบ่อน้ำสลับกับการใช้น้ำประปา (บุญธรรม ศรีน้อย ,สัมภาษณ์ , 17 ตุลาคม 2552)

รูปที่ 4.7 แสดงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในพื้นที่ชุมชน

- การไฟฟ้า ภายในพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมูเริ่มมีไฟฟ้าใช้เมื่อปี พ.ศ.2512 โดยใช้ไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าแสงอาทิตย์และพลังงานดีเซลมาบ่ง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน (นุ ศรีชุม, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2552)

- โทรศัพท์ ภายในพื้นที่ชุมชนได้รับการบริการจากชุมสายโทรศัพท์ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเมื่อปี พ.ศ.2535 และมีตู้โทรศัพท์สาธารณะไว้ให้บริการภายในพื้นที่ชุมชนจำนวน 6 ตู้ จะตั้งอยู่บริเวณริมถนนสายหลักของชุมชน นอกจากนี้พื้นที่ชุมชนยังมีการตั้งเสาส่งสัญญาณโทรศัพท์มือถือระบบGSM ทำให้บดบังทัศนียภาพในมุมมองขององค์พระธาตุปางหมู
- ไปรษณีย์โทรเลข ภายในพื้นที่ชุมชนมีตู้ไปรษณีย์ขนาดเล็กไว้คอยบริการบริเวณหน้าวัดปางหมู ซึ่งจะมีบุรุษไปรษณีย์เข้ามาส่งจดหมายและเก็บจดหมายภายในพื้นที่ชุมชนทุกวัน โดยมีที่ทำการไปรษณีย์หลักอยู่บริเวณด้านหน้าที่ว่าการอำเภอเก่าในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

- การระบายน้ำ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเป็นชุมชนดั้งเดิมจึงทำให้มีทางระบายน้ำบริเวณสองข้างทางภายในพื้นที่ชุมชน บางส่วนยังคงเป็นร่องน้ำแบบธรรมชาติที่ไหลลงสู่ลำห้วยสาธารณะ แต่บางส่วนทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ปรับปรุงเป็นทางระบายน้ำแบบระแกลงเหล็กและท่อซีเมนต์(รูปที่ 4.8) เมื่อมีฝนตกหนักน้ำฝนระบายไม่ทัน จึงทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณหน้าบ้านและถนนภายในหมู่บ้านบางส่วน (หม่อม คำบุญ, อายุ 68 ปี, 20 ตุลาคม 2552)

รูปที่ 4.8 แสดงการระบายน้ำภายในพื้นที่ชุมชน

- การกำจัดขยะมูลฝอย ภายในพื้นที่ชุมชนมีการจัดเก็บขยะโดยองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมูเป็นประจำทุกวันอังคารและวันศุกร์ เวลา 12.00 -13.00 น. ซึ่งจะมีถังขยะตั้งไว้บริเวณหน้าบ้านผู้คนแต่ละหลัง(รูปที่ 4.9) โดยเสียค่าเก็บขยะครัวเรือนละ 20 บาทต่อเดือน (ประโยชน์ เรือนแก้ว, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2552)

รูปที่ 4.9 แสดงการกำจัดขยะภายในพื้นที่ชุมชน

2) ระบบสาธารณูปการ

(1) สถาบันการศึกษา ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนมีสถาบันการศึกษาในพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 3 แห่ง คือ

- ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดิน1095
- โรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านปางหมู ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามกับสถานีอนามัยบ้านปางหมู เปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเข้าไปศึกษา

- ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์บ้านปางหมู ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามโรงเรียนบ้านปางหมู ติดกับสถานีอนามัยบ้านปางหมู เป็นศูนย์เด็กก่อนก่อนอนุบาล (รูปที่ 4.10)

รูปที่ 4.10 แสดงศูนย์อบรมเด็กก่อน

(2) ตลาดสด เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก จึงไม่มีตลาดสดตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน จะมีแต่เรือนร้านค้าตั้งอยู่กระจายตามริมถนนภายในพื้นที่ชุมชน จำนวน 5 ร้าน เรือนร้านค้าส่วนใหญ่จะตัดแปลงจากเรือนพักอาศัย โดยใช้ประโยชน์จากบริเวณด้านล่างของตัวเรือนเป็นพื้นที่สำหรับซื้อขายสินค้า เจ้าของร้านค้าจะออกไปซื้อสินค้าจากตลาดสดในตัวเมือง ตั้งแต่เวลา 04.00น. และผู้คนในชุมชนจะเริ่มเข้ามาซื้อสินค้าตอนเวลา 05.00น. ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นผักสด เนื้อสัตว์ และของชำ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะนิยมประกอบอาหารรับประทานเองในครัวเรือน ส่วนในช่วงเวลาเย็นจะมีชาวบ้านบางส่วนนำผัก ผลไม้ ที่เก็บจากไร่มาออกมาวางขายบริเวณริมถนนภายในชุมชน (รูปที่ 4.11) บางครั้งก็จะมีชาวเขาจากบนดอยนำของลงมาขาย (ไพวัลย์ คำแสน, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2552)

รูปที่ 4.11 แสดงการค้าขายในพื้นที่ชุมชน

(3) การรักษาพยาบาล ภายในพื้นที่ชุมชนไม่มีสถานบริการ แต่จะมีสถานีอนามัย บ้านปางหมู ตั้งอยู่ถนนสายหลักภายในพื้นที่ชุมชนมีแพทย์ประจำตำบลจำนวน 1 คน และศูนย์ มาลาเรียบ้านปางหมู ตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จำนวน 2 คน (รูปที่ 4.12)

รูปที่ 4.12 แสดงการรักษาพยาบาลในพื้นที่ชุมชน

(4) เขื่อนฝาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกบริเวณบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านจะ กั้นบริเวณลำน้ำแม่สะงา เขื่อนฝายมีความสำคัญอย่างมากสำหรับวิถีการดำรงชีวิตแบบ เกษตรกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ที่ต้องพึ่งพาระบบการจ่ายน้ำของเขื่อนฝายแห่งนี้(รูปที่ 4.13)

รูปที่ 4.13 แสดงระบบเขื่อนฝายภายในพื้นที่ชุมชน

(5) ป่าช้า ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพื้นที่ชุมชน ป่าช้าเป็นสถานที่ที่ผู้คนในพื้นที่ ชุมชนใช้ประกอบพิธีกรรมงานศพ “หมาล่า” มีลักษณะเป็นป่าทึบโดยรอบพื้นที่ เนื่องจากการ ประกอบพิธีกรรมจะใช้การเผา และคนเผาศพ “ป้อมจันตา” คอยดูแลจนกระทั่งเสร็จพิธีกรรม (โพธา มีศรี, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552)

4.5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู มีการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนคิดรวมกันเป็นพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ราบ 300 ไร่ พื้นที่ราบเชิงเขา 2,700 ไร่ ซึ่งสามารถจำแนกตามประเภทกิจกรรมภายในชุมชน โดยมีพื้นที่และประเภทกิจกรรม ดังนี้

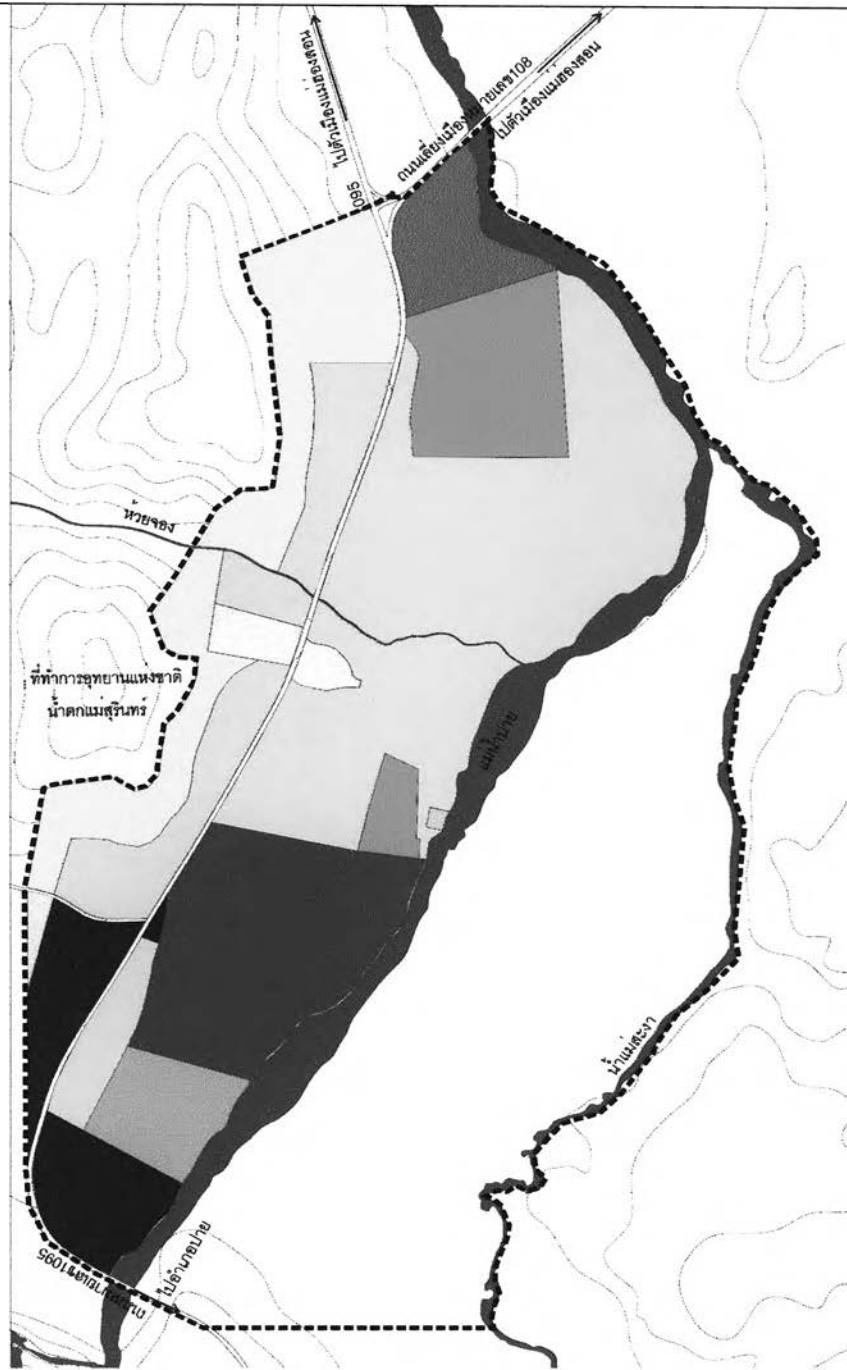
ตารางที่ 4.1 แสดงการใช้ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

การใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน(ร้อยละ)
พื้นที่ป่าชุมชน	500	16.5
พื้นที่ทำนา	1,500	50.0
พื้นที่ทำสวน	500	16.5
พื้นที่อุตสาหกรรม	5	0.5
พื้นที่สาธารณะ	195	6.5
พื้นที่อยู่อาศัย	300	10
รวม	3,000	100

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู: 2552

จากตารางแสดงสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับทำการเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี อันได้แก่ พื้นที่ทำไร่ ทำนา ร้อยละ 50 ของพื้นที่ส่วนใหญ่ ผู้คนในพื้นที่ชุมชนมักจะทำนา (ข้าวเจ้า) สลับกับการปลูกถั่วเหลือง พื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในเมือง เนื่องจากมีแม่น้ำสำหรับทำเกษตรกรรมตลอดทั้งปี จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีของแม่ฮ่องสอน พืชผลทางการเกษตรเหล่านี้ยังเป็นผลผลิตที่สำคัญสำหรับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สำคัญของชุมชน รองลงมาเป็นพื้นที่ทำสวน ร้อยละ 16.5 บริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกพืชแบบหลายชนิดปนกัน ส่วนมากปลูกไว้รับประทาน หากผลผลิตมากก็จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่น เช่น มะเขือเทศ แตงกวา มันแดง มะเขือ ต้นหอม ผักชี ภายในพื้นที่ชุมชนยังมีพื้นที่ป่าชุมชน ร้อยละ 16.5 ซึ่งเป็นพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ชุมชนยังมีพื้นที่สาธารณะ ร้อยละ 6.5 ซึ่งเป็นพื้นที่

แผนที่ 4.5 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน

	สัญลักษณ์ :		 พื้นที่พักอาศัย	 พื้นที่ป่าชุมชน
	ทิศ : 	มาตราส่วน : 	 พื้นที่เกษตรกรรม	 พื้นที่อุตสาหกรรมขนาดเล็ก
		 สถานที่ราชการ	 พื้นที่ตั้งวิสาหกิจ	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

สถาบันการศึกษาและสถานที่ราชการ พื้นที่ป่าชุมชน ร้อยละ 0.5 และพื้นที่พักอาศัย ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ดังกล่าวสามารถแยกเป็นลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินตามประเภทของกิจกรรมภายในพื้นที่ชุมชน ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชย์กรรม เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมากนัก ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมจึงไม่ค่อยมีมากในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นเรือนร้านค้า ที่มีการตัดแปลงบ้านพักอาศัยให้กลายเป็นร้านค้าบริเวณชั้นล่าง ซึ่งจะพบเรือนประเภทนี้ตั้งกระจายอยู่บริเวณถนนสายต่างๆ ภายในชุมชน

- การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย บริเวณพื้นที่อยู่อาศัยของผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะเกาะกลุ่มไปตามถนนภายในพื้นที่ชุมชน และเส้นทางสายหลักที่ตัดผ่านพื้นที่ชุมชน ลักษณะอาคารส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเรือนแบบไทยใหญ่ดั้งเดิม ซึ่งมีทั้งเป็นเรือนไม้สองชั้น ชั้นเดียว และเรือนเครื่องผูก ขนาดตัวอาคารจะพอเหมาะกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว และบริเวณรอบๆ ตัวบ้านจะยังคงมีการปลูกไม้ยืนต้นและพืชผักสวนครัวโดยรอบบริเวณตัวบ้าน

- การใช้ที่ดินประเภทสถาบันทางศาสนาและความเชื่อ การประกอบกิจกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ผู้คนในชุมชนจะมีความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนยังมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นภายในพื้นที่ชุมชนจึงมีวัดปางหมู พระธาตุปางหมู หอเจ้าเมืองตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ภายในพื้นที่ชุมชนยังวัดร้างตั้งอยู่ท้ายชุมชนอีก 1 แห่ง

- การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ภายในพื้นที่ชุมชนมีสถาบันการศึกษาอยู่ 3 แห่ง คือ โรงเรียนชุมชนบ้านปางหมู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และศูนย์เด็กอ่อนก่อนวัยเรียนบ้านปางหมู

- การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ ภายในพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมูได้มีสถานีอนามัยบ้านปางหมู ศูนย์มาลาเรียบ้านปางหมู และกรมทางหลวงชนบท ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน

- การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พื้นที่เกษตรกรรมจะตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของชุมชนและทางด้านทิศตะวันตกของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำปายและแม่น้ำสะงา โดยมีพืชทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ผู้คนในชุมชนปลูกหมุนเวียนตลอดทั้งปี ได้แก่ ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง งา และกระเทียม

- การใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ พื้นที่บริเวณฝายแม่สะงานับเป็นพื้นที่สำคัญที่ผู้คนให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนเป็นที่ตั้งของเหมืองฝายรวมไปถึงบริเวณโดยรอบพระธาตุปางหมู ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2) การถือครองที่ดิน ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะมีกรรมสิทธิ์ที่ดินในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย ในส่วนของกรรมสิทธิ์ที่ดินในส่วนของที่นานั้น ยังอยู่ระหว่างการขอเอกสารสิทธิ์ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของ สค.1 สค.3 นส.3 ก. และ สปก 4-01 ทั้งสิ้น ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ในทุกหลังคาเรือน จะมีพื้นที่สำหรับทำกิน อันได้แก่ ที่นา ที่ไร่ ที่สวนเป็นของตนเอง ซึ่งผู้คนในชุมชนยังคงมีลักษณะดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พออยู่ พอกิน

รูปที่ 4.14 แสดงพื้นที่ไร่ในภายในพื้นที่ชุมชน

4.6 สรุปภาพรวมของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

4.6.1 วิถีชีวิตทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

วิถีชีวิตทางด้านสังคมของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงเป็นรูปแบบของระบบเครือญาติที่มีความผูกพัน พี่พาทอาศัยซึ่งกันและกัน โดยส่วนใหญ่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะรู้จักกันทั้งหมด อีกทั้งยังมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเหมือนกันคือ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น รวมทั้งการเคารพ เชื่อฟังผู้อาวุโส ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนในชุมชนให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมาก

นอกจากนี้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนยังรักษาองค์ประกอบหลักๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ วัดปางหมู พระธาตุปางหมู หอเจ้าเมือง เส้าใจบ้าน รวมไปถึงพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน หรือ สวนอเนกประสงค์ พื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้านหรือลานอเนกประสงค์ เพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน อีกทั้งวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ ได้แก่ ประเพณีกระทงล่องผ่องไต้ นอกจากนี้ในทุกวันพระผู้คนในชุมชนจะทำการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ “ต่างขอมตอ” ภายในพื้นที่ชุมชน ทั้งบริเวณบ้าน วัดปางหมู พระธาตุปางหมู หอเจ้าเมือง เส้าใจบ้าน ต้นไม้ใหญ่ หอเจ้าฝ่าย รวมไปถึงพื้นที่เกษตรกรรม และ แหล่งน้ำสำคัญๆ ภายในพื้นที่ชุมชน ซึ่งผู้คนในชุมชนยังคง รักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียม

ประเพณีที่แสดงออกให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน และอำเภอยาวนากร ประกอบกับการคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้สะดวก ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคและการคมนาคม ที่ได้มุ่งเน้นแต่ความเจริญมากเกินไป ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตและลักษณะโครงสร้างทางกายภาพที่ชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่อาจก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนได้

4.6.2 ทางด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสังคมเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีต อันสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในการประกอบอาชีพสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่ชุมชน แต่ทั้งนี้ภายในพื้นที่ชุมชน ยังคงปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก เนื่องจากผู้คนในชุมชนนิยมบริโภคเป็นหลัก และมีการสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกับการปลูกถั่วเหลือง อีกด้วย ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยการแปรรูปพืชผลทางการเกษตรที่ปลูกขึ้นในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ การทำถั่วเน่าแผ่น การอัดน้ำมันงา การคั่วถั่วแปล่อ – แป้งจ้อ โดยอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิม และภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา อย่างยาวนาน ที่ยังคงรักษารูปแบบการแปรรูปโดยใช้พลังงานธรรมชาติอีกด้วย นอกจากการแปรรูปสินค้าเกษตรกรรมแล้ว ในพื้นที่ชุมชนยังมีการตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

4.6.3 ทางด้านภาษา

ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับพื้นที่ชุมชนโดยรอบเหมือนดังเช่นในอดีต ในขณะที่ชุมชนไทยใหญ่หลายแห่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไป ตามการพัฒนาและการเจริญเติบโตของเมือง รวมทั้งโครงการต่างๆ ทั้งของหน่วยงานราชการที่มุ่งเน้นแต่ผลประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงลักษณะดั้งเดิมของชุมชน หรือแม้แต่นโยบายของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิม ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบเชิงเขาริมแม่น้ำปายผู้คนในชุมชนยังคงดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

4.7 บทสรุปประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมู

จากการศึกษาประวัติศาสตร์สภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนเป็นชาวไทยใหญ่อพยพมาจากภูมิลำเนาเดิมอพยพมาจากภูมิลำเนาเดิม และเป็นชุมชนไทยใหญ่แห่งแรก ก่อนการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงมีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ยังคงดำเนินวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม ความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่อพยพดั้งเดิม รวมไปถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม ทั้งรูปแบบของเรือนพักอาศัย ศาสนสถาน และสถานที่เกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกจากนี้จากการศึกษาลักษณะของการใช้ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชนพบว่า การใช้ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชนยังคงเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและพื้นที่สำหรับพักอาศัย ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

แต่ถึงอย่างไรก็ตามชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมุมิใช่เป็นชุมชนที่ปิดตัวเองจากโลกภายนอก แต่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะเดินทางไปมาหาสู่ชุมชนไทยใหญ่ใกล้เคียง เพราะคนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะถือว่าผู้คนในพื้นที่ชุมชนเป็นบ้านที่เมืองน้องเหมือนกัน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่เป็นตัวประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูและชุมชนไทยใหญ่ใกล้เคียง

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมวยังคงสืบทอดและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเอาไว้อย่างยาวนาน และได้ถ่ายทอดออกมาเป็น (Tangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

รูปที่ 4.15 แสดงวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน